

DAKČINĖS KOLEGIJOS TRIBŪNA

(Nr.79)

KĄ MUMS SAKO JUOZO GIRNIAUS PALIKIMAS?

Bronislovas KUZMICKAS
Redkolegijos svečias

Beveik nepastebimai praėjo iškilaus lietuvių filosofo ir kultūrininko Juozo Girniaus (1915-1994) gimimo 100-osios metinės. Reikšmingesnis joms skirtas įvykis buvo VU TSPMI surengta mokslinė konferencija. J.Girnius didžiąją gyvenimo dalį praleido išeivijoje, tačiau tai, ką jis parašė ir nuveikė, yra labai svarbu ir dabartiniame mūsų gyvenime.

J.Girnius buvo atstovas tos nepriklausomoje Lietuvoje brensdusios inteligentijos, kuri nebuvo paveikta slaviškųjų - nei rusiškųjų - nei lenkiškųjų - įtakų, kurią nuo mokyklos suolo ugdė lietuviškieji ir vakarietiškieji pradai. Vyresniosios kartos inteligentai buvo rytietiški ir vakarietiški poveikių augintiniai, daug kas buvo mokęsis rusiškose mokyklose ir universitetuose, o J.Girniaus karta mokslinai Vytauto Didžiojo ir Vakarų Europos - Freiburgo, Leveno, Sorbonos ir kituose - universitetuose ir savo kūryba išreiškė į vakarietišką kultūrą atsižėmusį, modernųjį lietuvišką mentalitetą.

J.Girniaus filosofinės pažiūros plėtojosi kaip trijų idėjų tėkmių - egzistencializmo, katalikybės ir lietuviybės - darni ir gyvybinga sąveika. Laiške šių eilučių autoriui jis apibūdino savo filosofiją kaip teistinį egzistencializmą, tačiau ne apibrėžta konfesine, o platesne prasme, jo katalikiškumas buvo atviras ir visuomeniškas.

Egzistencinis mąstymas jam - ne vien abstrakti žmogaus būties sklaida, bet ir kasdienio apsisprendimo kūrybos, kitokios kultūrinės veiklos motyvacija. Svarbiausia - tai išeivijoje subrendęs apsisprendimas ilgiems metams atsidėti nepalankiam tautiniam kultūriniam ir ideologiniam darbui, kai nebuvo per daug sudėtinga daryti lengvesnę akademinę filosofo karjerą.

J.Girniaus teistiniai apmąstymai telkėsi ties visada buvusiu jam esminiu ir gilų nerimą kėlusiu - tikėjimo ir netikėjimo, gyvenimo su Dievu ir be Dievo - klausimu, kurį daugybė mūsų laikų žmonių yra asmeniškai išsprendę netikėjimo naudai. Tikėjimas ar netikėjimas jam buvo ne vien konfesinės priklausomybės dalykai, bet ir žmogaus egzistencijos galutinės prasmės klausimai, nuo kurių negali nusišalinti nei tikintieji, nei netikintieji. Tiek vieni, tiek ir kiti, jeigu savo įsitikinimus apmąsto filosofiskai, nėra laisvi nuo abejonių ir netikybės būsenų. Šitokių apmąstymų vaisius buvo kapitalinis veikalas „Žmogus be Dievo“, kuriame vienijasi katalikiškasis ir egzistencinis J.Girniaus mąstysenos aspektai. Veikalas buvo užbaigtas 1957 m. ir pažymėtas žurnalo „Aidai“ mokslinė

premiija, tačiau dienos šviesą išvydo tik 1964 m., kaip „Į laisvę“ fondo leidinys.

Tuo pat metu J.Girnius daug dirbo kituose lietuvių kultūros baruose - redagavo „Lietuvių enciklopediją“ (1953-1969), žurnalą „Aidai“ (1965-1980), parašė veikalus „Tauta ir tautinė ištikimybė“ (1961), „Idealas ir laikas“ (1966), „Pranas Dovydaitis“ (1975), dešimtis straipsnių ne tik filosofijos, bet ir kultūros, literatūros, dailės kritikos klausimais.

Lietuviybės puoselėjimui skirtoje jo veikloje yra akivaizdus egzistencinis požiūris. Tautinės būties klausimai svarstomi pasitelkiant nerimo, rūpesčio, pasirinkimo, laisvės, atsakomybės ir kitas kertines egzistencialistinės mąstysenos sąvokas. Religijos atžvilgiu J.Girnius apibūdina save kaip teistinį egzistencialistą, bet lietuviybės požiūriu galima jį laikyti tautiškuoju egzistencialistu.

Jo raštuose išreiškiamas nerimas ir rūpestis ne tik dėl lietuviybės išlikimo išeivijoje, bet ir dėl tautos likimo Tėvynėje, suvokiant ją dramatiškos istorinės patirties šviesoje.

Tai skatina prisiminti tuos socialinės ir kultūrinės spaudos laikus, nors jie ir nėra J.Girniaus apmąstymų akiratyje, kai buvo sunkiai įmanoma ne tik autentiška lietuviško sąmoningumo raiška, bet ir apsisprendimas.

Vydūno veikale randame tokį Mažosios Lietuvos (Rytprūsių) gyventojų savivokos apibūdinimą - mano tėvai ir seneliai tikriausiai buvo lietuviai, bet aš esu vokiečiai. Apsisprendimas aiškus ir negrįžtamas. Tuo pat metu buvo apsisprendžiama ir kitaip - plėtojama lietuviška visuomeninė ir kultūrinė veikla, nors tuometinėje tikrovėje tai reiškė tikrą egzistencinį pasirinkimą, kuriam reikėjo ne tik pastangų, bet ir drąsos bei pasiaukojimo. Paties Vydūno gyvenimas ir darbai yra geriausias tokio pasirinkimo pavyzdys.

Panaši socialinė ir kultūrinė situacija lėmė analogišką dalies pietryčių Lietuvos gyventojų mąstyseną - seneliai dar mokėjo lietuviškai, bet aš esu lenkas, ir ne bet koks, o „tikras“. Kas nepasidavė kultūriniam spaudimui, tą įveikė tiesioginė prievarta, ypač tuo laikotarpiu (lenkų okupacijos, karo ir pokario metais), kada kai kur Vilniuje buvo ne tik sudėtinga, bet ir rizikinga būti tautiškai aktyviu lietuviu. Nepaisant viso to, buvo pakankamai stipri ir ištikimybė savoms tautinėms tradicijoms.

Padariniai žinomi - nesant normalių galimybių viešai būti tuo, kuo esi, buvo sunkiai įmanoma atsispirti nutautinimui ir nutautėjimui - vienur vokiečių, kitur lenkų.

Turime skaudžios patirties ir katalikybės atžvilgiu. Sovietinės ateistinės prievartos aplinkoje vie-

me ir pratęstume savo tapatumą, labiau negu kada nors reikės kūrybiškumo, platesnio akiračio, gebėjimo pasirinkti, ką priimti, nuo ko atsiritoti. Tai gali pavykti tik laikantis aiškaus vertybino nusistatymo.

Juk daug paprasčiau gyventi pagal vartojimo logiką ir „galios centrų“ formuojamus mąstymo stereotipus, būti tiesiog Europos Sąjungos ar „plačiojo pasaulio“ piliečiu. Gal jau nejučiomis dreifuojame šia kryptimi. Nors neįžvelgiu priešpriešos tarp europiškumo ir tautiškumo, nes realiai nėra europiečio apskritai, o yra tik prancūzai, vokiečiai, vengrai, lietuviai ir kitų tautų nariai. Tautiškumui priešprieša yra kosmopolitizmas, prieš kurį ir teks atsilaikyti.

Juozo Girniaus raštuose išreiškiamas nerimas ir rūpestis ne tik dėl lietuviybės išlikimo išeivijoje, bet ir dėl tautos likimo Tėvynėje

Šai išpažinti katalikišką tikėjimą buvo sunkus egzistencinis apsisprendimas. Kartu tai buvo žmogiškojo orumo ir tautiškumo išlaikymo būdai, tokį kelią rinkosi ne viena iškili asmenybė.

Tai „klasikiniai“ tautinės ir religinės spaudos atvejai, vartojant filosofines sąvokas - ribinės tautos egzistencijos situacijos. Šiandien tai jau praeitis, bet nereikia jos pamiršti, kad neapsnūstume, kad būtume apdairūs, jeigu nenorime atsidurti panašiose situacijose, kitokiais, naujais variantais. O tai nėra neįmanoma, nes gyvename sudėtingame globalaus atvirumo, europinės integracijos, kultūrinio reliatyvizmo, greitėjančios informacijos, gyventojų migracijos, pridėjime dar vartotojiškumą, pasaulyje, kuriame slypi daug nežinomųjų.

Tai suprantant, galima numatyti, kad jau nepakaks tų tradicinių tautiškumo duotybių, kurios buvo atrama iki šiol. Tam, kad išlaikytu-

Panašiai pasakytina ir apie J.Girniui gilų rūpestį kėlusius tikėjimą ir netikėjimą. Dabartinėje sekuliarioje ir globaliai atviroje visuomenėje, kai priartėja buvusios tolimos religijos, norint būti praktikuojančiu kataliku, iš tiesų reikia teistinio apsisprendimo. Tam, kad suprastume, jog religija dabarties gyvenime nėra mažareikšmis dalykas, turbūt pakanka pažvelgti į Islamo pasaulį.

Girnius tarsi numatė sudėtingą tautinės egzistencijos perspektyvą. Nerimą, apie kurį jis rašo, turime suprasti ne kaip nuojautą ko nors negero, o kaip teigiamą laisvo žmogaus būseną, kuri žadina apsisprendimą, veiksmą ir ryžtą, o rūpestį - kaip atsakomybės ir priedermės jausmus.

Tai būtina, kad dabarties ir ateities pasaulyje lietuvis būtų atsida- vęs savo valstybės ir kultūros kūrėjas, istorijos subjektas, o ne pasyvus „statistinis vienetas“, gebantis tik prisitaikyti ir susitaikyti.

Paežerių dvaro festivalis

2015
rugsėjo 10, 12 d.

rugsėjo 10 d., ketvirtadienį, 18 val.
Paežerių dvaro rūmų parkas
TU PAKLAUSYK
Andrius Kulikauskas (dainų autorius, atlikėjas),
Justė Kazakevičiūtė (vokalas, akustinė gitara, klavišiniai)
Programoje Andriaus Kulikausko dainos

Rugsėjo 12 d., šeštadienį, 18 val.
Paežerių dvaro rūmų parkas
METŲ LAIKAI
Festivalio uždarymo koncertas
Paežerių dvaro festivalio kamerinis orkestras
Solistas Aidas Strimaitis (smuikas)
Programoje: A. Vivaldi

www.paezeriufestivalis.lt

Festivalio organizatorius: **III** musicus ictus

Rėmėjai: **K** LIETUVOS KULTŪROS TARYBA, **VILKAVIŠKIO RAJONO SAVIVALDYBĖ**

Informaciniai rėmėjai: **REPUBLIKA**, **Santaka**, **suduvis.lt**

Festivalio draugai: **VILKAVIŠKIO RAJONO SUVALKIJO (SUDUVOS) KULTŪROS CENTRAS**

bilietai 1588

2 Eur nuolatini 2 bilietams

PRO **ArtGlacio** **VilkaSTA**